

BURJÁT NYELVKÖNYV

Altajisztikai Tankönyvtár 2.

Szerkesztők:

Kincses-Nagy Éva

Khabtagaeva Bayarma

SZTE Altajisztikai Tanszék

Burját nyelvkönyv

Khabtagaeva Bayarma

Kempf Béla

Szeged, 2011

© SZTE, Altajisztikai Tanszék

© A szerzők

All rights reserved. No part of this book may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by other means, electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise, without the prior permission in writing of the author or the publisher.

Printed by: FVTeam Nyomda, Szeged

ISBN: 978-963-306-113-8

ISSN: 2062-9036

Эмшэдэмнай

Tartalom

Előszó

A burjátok és nyelvük

Hitvilág és vallás – sámánizmus és buddhizmus.....18

Hagyományörzés és kulturális élet19

A burját nyelv és nyelvjárásai.....20

Burját nyelvtanok és szótárak.....22

A burját mint írott nyelv22

A burját nyelv szókincse23

Fonetikai megjegyzések

A burját abc27

1. lecke – Нэгэдэхи хэшээл

Хэн? – Ки? Юун? – Ми?.....31

Асуулга

Кérdezés.....33

Буруушаахан зүйр үгэнүүд

A tagadósavak34

Ниилэлдэһэн холбодог үгэнүүд

Mellérendelő kötőszavak34

Юумэнэй нэрэ

A főnév.....35

Олоной тоо

Többszám.....35

2. lecke – Хоёрдохи хэшээл

Ямар? – Milyen?.....39

Үнгэнүүд – Színnevek.....40

Тэмдэгэй нэрэ

A melléknév41

Хамтын падеж	
Társhatározói eset (Comitativus).....	41

3. Iecke – Гурбадахи хэшээл

Хаана? – Hol?	45
Зүг шэглэл	
Írány	47
Дайдын дайбар үгэнүүд ба дахуул үгэнүүд	
Lokális jelentésű határozószók és névutók.....	48
Хамаанай падеж	
Birtokos eset (Genitivus).....	49
Зүгэй падеж	
Hely- és részeshatározó eset (Dativus-Locativus).....	50
Үйлэ үгэ. Мэдүүлхэн түхэлэй мүнөөнэй цаг	
Ige. Jelen idő.....	50

4. Iecke – Дүрбэдэхи хэшээл

Танилсалга – Ismerkedés	55
Мэргэжэл – Foglalkozás, szakma	56
Хүнүүдэй хэжэ байхан ажалаарнь тэмдэглэлгэ	
Foglalkozásnevek (Nomen Actoris)	58
Хүнүүдэй нютагаарнь тэмдэглэлгэ	
Az emberek születéshely szerint jelölése.....	59
Үйлэ үгын дабтахан түлэбэй причасти	
A szokásos cselekmények melléknévi igeneve (Nomen usus).....	59
Гаралай падеж	
Távolító eset (Ablativus).....	59
Зэбсэгэй падеж	
Eszközhatározó eset (Instrumentalis).....	60
Түлөөнэй нэрэ	
Személyes névmások	61
Үйлэ үгын нюур ба тоо	
Igei személyragozás	61
Дахалдахан холбодог үгэнүүд	
Alárendelő kötőszók.....	61

5. lecke – Табадахи хэшээл

Хэзээ? – Mikor?	67
Үдэрнүүд	
A parok.....	67
Саг агаар – Az időjárás.....	67
Мүнөөдэр саг агаар ямар байнаб?.....	67
Үйлэ үгэ. Мэдүүлхэн түхэлэй үнгэрхэн саг	
Ige. A múlt idő.....	68
Үйлэ үгын үнгэрхэн сагай причасти	
A múlt idejű melléknévi igenév	69
Үнгэрхэн сагай буруушаалга	
A múlt idejű igelakok tagadása	70
Ерээдүй саг	
Jövő idő	70

6. lecke – Зургаадахи хэшээл

Гэр бүлэ – Család	77
Гэр бүлын гэшүүд	
A család tagjai	78
Тоо. Тоолоhon тоонууд	
Számnevek.....	80
Нахан, жэл	
Életkor	80
Бүлэг зоние тэмдэглэлгэ	
Kollektívumképzés.....	80
Нюурай түлөөнэй үгэнүүд	
Birtokos névmások.....	81
Нюурта хамаадал	
Birtokos személyragok	81
Үйлын падеж	
Tárgyeset (Accusativus).....	82
Холбоhon холбодог үгэнүүд	
Kapcsolatos kötőszók	83

Маргалгын зүйр үгэ	
A kételkedés modális partikulája	83

7. Iecke – Долоодохи хэшээл

Сар, он тоололго – Idő, időszámítás.....	89
Гарагууд	
A hét napjai.....	89
Наранууд	
Hónapok	89
Ямар хонинтойбши? – Mi újság?.....	90
Тоо, Тоолохон тоонууд	
Számnevek.....	92
Ньюрай түлөөнэй үгэнүүдэй зохилдол	
A személyes névmások esetragozása.....	92
Деепричастиин холбохон түлэб	
Az egyidejűség határozói igeneve (Adverbium imperfecti).....	93
Хамталхан түлөөнэй үгэнүүд	
Általános névmások.....	94

8. Iecke – Наймадахи хэшээл

Хэды сар боложо байнаб? – Hány óra van?	101
Деепричастиин илгaхан түлэб	
Az előidejűség határozói igeneve (Adverbium perfecti).....	104
Хандахан түхэл. Юрын хандахан түхэл	
Felszólító mód. Egyszerű felszólítás	104
Дурадхан хандахан түхэл	
Udvarias kérés/felszólítás	104
Гуйн-захиран хандахан түхэл	
Erős/határozott kérés/felszólítás	105
Хандахан түхэлэй буруушаалга	
Tiltás.....	105

9. lecke – Юhэдэхи хэшээл

Нэгэ үдэрни – Egy napom	111
Өөртэ хамаадал Az alanyi birtokjel	114
Уридшалхан деепричасти A rövid előidejűség határozói igeneve (Adverbium contemporale)	116
Болзоогой деепричасти A feltételesség igeneve (Adverbium conditionale)	116
Ерээдүй сагай причасти Jelen-jövő idejű melléknévi igenév (Nomen futuri)	116

10. lecke – Арбадахи хэшээл

Нүхэрни – A barátom	123
Дугаарлахан тоогой нэрэ A sorszámnév	125
Суглуулхан тоогой нэрэ Gyűjtőszámnév	126
Үйлэ үгын хамтадхahan маяг Együttes cselekvés kifejezésére szolgáló igealak (Cooperative)	126
Хандахан түхэл. Урин хандахан түхэл Felszólító mód. Kollektív felszólítás	126
Зүг шэгэй дахуул үгэ Irányhatározói névutó (Directivus)	127
Сасуулгын дахуул үгэнүүд Az összehasonlítás határozói névutói	127

11. lecke – Арбан нэгэдэхи хэшээл

Байгал далай – A Vajkál	133
Һара ба он тэмдэглэлгэ Dátum jelölése	135
Баглуулхан тоогой нэрэ Megközelítő számnév	136

Бутархай тоогой нэрэ Törtszámnev.....	136
Тоололон тоогой нэрэ Szorzószámnev.....	136
Нииллэн деепричасти Módhatározói igenév (Adverbium modale)	137
Үнгэрэн сагай причасти A közelmúlt melléknévi igeneve (Nomen perfecti)	137
12. Icke – Арбан хоёрдохи хэшээл	
Сэсэрлиг – Kert	143
Тэмдэгэй нэрэ. Тэмдэгэй нэрын зэргэнүүд Melleknév. A melléknevek fokozása.....	145
Өөрсэгүйн зүйр үгэ +шье A +шье nyomatékosító és határozatlan partikula	147
13. Icke – Арбан гурбадахи хэшээл	
Бурядай Ехэ хургуули – A Burját Egyetem	153
Болзоогой зүйр үгэ Feltételes modális partikula	157
Удхын сохилтын зүйр үгэ лэ A лэ nyomatékosító partikula	157
Баталхан зүйр үгэнүүд Nyomatékosító partikulák.....	157
Дайдын дайбар ба дахуул үгэ тээ A тээ lokális jelentésű határozószó és névutó.....	158
14. Icke – Арбан дүрбэдэхи хэшээл	
Хубсаханай магазинда – Ruhaüzletben	163
Зорилгын деепричасти Ok- és célhatározói igenév (Adverbium intentionale).....	165
Шалтагаанай дахалдахан холбуулалнууд Célhatározói alárendelő mellékmondatok.....	165
Үнгэрэн сагай зүйр үгэнүүд Múlt idejű partikulák	166

15. lecke – Арбан табадахи хэшээл

Буряд эдеэн тухай – A burját ételekről.....	173
Зорин хандахан түхэл Önfelzólítás.....	177
Хандахан түхэлэй буруушаалга Tiltás.....	178

16. lecke – Арбан зургаадахи хэшээл

Арбан хоёр жэлэй амитад – A tizenkét éves állatciklus	183
Сэхэ ба өөршэлэн хэлэлгэ Egyenes idézet és függő idézet	186
Зүбшэн-үнэншүүлэн хандахан түхэл A jövőre vonatkozó felszólítás.....	186
Шэлээн деепричасти A helyettesítés vagy preferencia igeneve	186
“Хэрэгтэй байха байгаа..” “Kellert volna...” szerkezetek kifejezése	187
Хизаарлахан деепричасти A korlátozás igeneve	187

17. lecke – Арбан долоодохи хэшээл

Эмшэндэ – Orvosnál	195
“болохо” үйлэ үгын хэрэглэлгэ A “болохо” ige használata	200
Үсэрэлдэхын ба зүбшөөхын деепричасти Ellentétes és megengedő határozói igenév (adverbium concessivum).....	202
Зорилгын дахуул үгэнүүд Célhatározói névutók	203
Хүсэн хандахан түхэл Óhajto mód (Optativus).....	203
Зуурандын деепричасти Az alkalom igeneve	203

18. lecke – Арбан наймадахи хэшээл

Сагай уларилнууд – <i>Évszakok</i>	211
Уридшалхан деепричасти <i>Az egymásutániség igeneve (adverbium successivum)</i>	214
Үргэлжэлхэн деепричасти <i>A folyamatosság igeneve (adverbium abtemporale)</i>	214
“хэрэгтэй”, “өхотой” тухаламжа үгэнүүдэй хэрэглэлгэ <i>Szükségesség kifejezése a “хэрэгтэй”, “өхотой” szavakkal</i>	215

19. lecke – Арбан юүхэдэхн хэшээл

Сагаалган – <i>A burját holdújév</i>	221
Угталдуулхан маяг <i>Kölcsönösséget kifejező igealak (Reciprocum)</i>	223
Идхалан маяг <i>Műveltető alak (Causativus)</i>	223
Баталан хандахан түхэл <i>Óhajtó felszólítás (optatív imperatív)</i>	225

20. lecke – Хоридохи хэшээл

Арадай аман зохёолнууд тухай – <i>A népköltészetről</i>	233
Хүлээгдэхэн маяг <i>Szenvedő alak (Passivum)</i>	236

Előszó

A burját nyelv oktatása 1998-ban indult meg Szegedi Tudományegyetem Altajisztikai Tanszékén. A jelen kötet egyik szerzője, Bayarma Khabtagaeva kezdetben posztgraduális tanulmányait végző hallgatóként, majd a tanszék munkatársaként oktatta burjátúra az altajisztika szakos hallgatókat.

Ma elmondható, hogy a burját nyelv oktatásának meghonosítása egy sikertörténet, hiszen mint tantárgy beépült a tanszék programjába, és a szak hallgatói közül sokan választják második altaji nyelvként a burjátot tanulmányaik tárgyául.

Mivel burját nyelvet Oroszországon kívül sehol nem tanítanak, az Oroszországban megjelent tankönyvek módszertana pedig nem volt alkalmas az itthoni használatra, a nyelvtanítás elkezdésével egy időben neki kellett állni az oktatáshoz szükséges tananyag összeállításához.

A tananyagot az altajisztikai tanszék oktatási hagyományaira alapozva kezdtük el összeállítani, egyfajta egyensúlyra törekedve a nyelvtani, és az írott valamint beszélt nyelvi ismeretek, és az elmélyítésüket segítő feladatsorok arányában.

A kezdeti óravázlatok évről évre kiforrottabb állapotba kerültek, míg ezévben az Altajisztikai Tanszék vezetése megteremtette az anyag tankönyvként történő megjelentetéséhez szükséges feltételeket.

A kötet 20 leckét tartalmaz, melyek a nyelvtanár felügyelete mellett alkalmasak a burját nyelv középszinten való elsajátítására. Minden leckét egy olvasmány vezet be, mely tematikájában vagy a burját kultúrkörhöz vagy a mindennapi élethez kapcsolódik. Mivel burját–magyar szótár nem áll rendelkezésre, az olvasmányok után szószedet segíti a szöveg megértését. A magyar nyelvű nyelvtani magyarázatokat igyekeztünk nyelvi anyaggal, példákkal gazdagon ábrázolni. Az egyes leckéket feladatsor zárja.

Khabtagaeva Bayarma
Kempf Béla

Szeged, 2011 július